

Mấy suy nghĩ về nữ sĩ Mộng Cầm...

14/01/2022

VÕ NGỌC VĂN

Từ trước cho tới nay và chắc còn tiếp nữa, nói đến Lầu Ông Hoàng ở Phan Thiết là người ta nghĩ ngay đến chuyện tình của thi sĩ Hàn Mặc Tử và nữ sĩ Mộng Cầm một thuở. Nhiều bài viết, bài ca cả tân nhạc và cổ nhạc, phim, tuồng...xoay quanh chuyện tình này với những câu chữ hào nhoáng như: “Mối tình của thi sĩ Hàn Mặc Tử và giai nhân Mộng Cầm”, “Chuyện tình của thi sĩ tài hoa bạc mệnh và người đẹp Phan thành”...Nói chung người ta khai thác nhiều ở khía cạnh tình yêu như là một thiên tình sử...Vì vậy mà người ta quên lãng đi một Mộng Cầm nữ sĩ.

Chúng ta biết, từ năm mới 17 tuổi (1934), thiếu nữ Huỳnh Thị Nghệ ở Phan Thiết đã có những bài thơ đăng trên báo ở Sài Gòn với bút danh Mộng Cầm, chúng ta thử đọc lại 2 bài thơ tiêu biểu của nữ sĩ ở vào thời điểm đó...

Tết

*Tết nhất làm cho khéo rộn ràng
Nhà nhà bánh mứt dọn nghênh ngang
Bạc bài tấp nập ba anh điểm
Rượu thịt say sưa mấy bác làng
Pháo nổ hoai vui dạ trẻ
Lễ dâng thâu mãi nhọc lòng quan
Vui chung cảnh hẹn cùng sính nghĩa
Non nước bao giờ mới được an.*

Vịnh Lầu Ông Hoàng

*Nước nước non non một cõi này
Lâu đài ai dựng, tháp ai xây
Sương dầm, nắng dãi lờ gan đá
Gió đập, mưa dồn tủi phận cây
Tuồng thế tang thương bao lớp sóng
Cuộc đời thành bại mấy chòm mây
Đường lên cõi phúc tìm đâu thấy
Thấy cảnh đau lòng khách tỉnh say.*

Đọc lại 2 bài thơ trên, thật ngạc nhiên một thiếu nữ 17 tuổi là tuổi của mộng mơ (nhất là lúc đó có trào lưu lãng mạn phương Tây) lại làm thơ theo luật thơ Đường, nội dung lại chứa đựng một nỗi niềm “ưu thời mãn thế” hay như vậy. Song cũng không có gì ngạc nhiên, khi tìm hiểu từ các tư liệu là nữ sĩ Mộng Cầm học làm thơ Đường luật từ người cậu ruột là thi sĩ Bích Khê (Lê Quang Lương). Bích Khê làm thầy dạy Mộng Cầm làm thơ Đường luật bởi thi sĩ bước vào làng thơ rất sớm, khi còn ở tuổi thiếu niên. Từ những năm 1931-1932, ông đã có thơ đăng ở báo “Tiếng Dân” của cụ Huỳnh Thúc Kháng, nhiều bài được sáng tác theo các lối Đường luật, từ khúc và hát nói của ông đều đặn xuất hiện trên mặt báo này, và đăng rải rác ở một số báo khác như “Phụ nữ Tân Văn”, “tuần báo Đông Tây” dưới các bút danh Lê Mộng Thu, Bích Khê.

Tuy tuổi đời tác giả còn trẻ, nhưng nhiều bài thơ của ông đã đạt đến trình độ già dặn, và được nhiều bậc túc nho tán thưởng. Hấp thụ truyền thống yêu nước của gia đình, đồng thời chịu ảnh hưởng của cụ Phan Bội Châu, buổi đầu làm thơ Bích Khê nằm trong xu hướng văn chương “ưu thời mẫn thế” hồi mấy thập kỷ đầu thế kỷ 20. Cả trăm bài thơ được sáng tác trong khoảng 1931 - 1936, ông tập hợp lại thành tập mang tên “Những dòng thơ cũ” song chưa xuất bản.

Và chính nỗi niềm “ưu thời mẫn thế” của Mộng Cầm có gốc từ dòng họ Lê bên ngoài của nữ sĩ là một dòng họ Nho học có truyền thống đấu tranh yêu nước và cách mạng ở Quảng Ngãi (Ông nội nhà thơ Bích Khê là cụ Lê Trọng Khanh đỗ cử nhân năm Tự Đức thứ 21 (1868), làm quan đến chức viên ngoại lang Viện cơ mật. Trước tình hình nhà Nguyễn bất lực, hèn nhát, từng bước đầu hàng đế quốc Pháp, cụ cáo quan về nhà, rồi không bao lâu sau đã tuấn tiết tại quê nhà, để khởi cộng tác với Nguyễn Thân đánh phá phong trào Cần Vương, khi tên tay sai đắc lực của thực dân phong kiến này ép cụ ra làm tham biện sơn phòng Nghĩa – Định (Quảng Ngãi – Bình Định). Các thế hệ tiếp theo đều có người tham gia các phong trào đấu tranh yêu nước, cách mạng, từ các phong trào Đông Du, Duy Tân, chống sưu cao thuế nặng, các hoạt động của Đông kinh nghĩa thực hội đầu thế kỷ 20, như cụ thân sinh Lê Quang Dục, đến phong trào cách mạng do Đảng cộng sản lãnh đạo như người chị ruột rất gần gũi Lê Thị Ngọc Sương).

Nữ sĩ Mộng Cầm là con gái duy nhất của gia đình, thân phụ là chức sắc ngang ngạch phẩm phán, song ông không may mất sớm, từ nhỏ nữ sĩ cùng thân mẫu về ở bên ngoài với dì Lê Thị Ngọc Sương và hai cậu nhà thơ Bích Khê (Lê Quang Lương), Tùng Khê (Lê Quang Thuần). Năm 1934 từ Quảng Ngãi cả gia đình vào lập nghiệp ở Phan Thiết, Mộng Cầm ở và học nghề hộ sinh (cô mụ) tại Bệnh xá Mũi Né do người cậu lớn là ông Lê Quang Thuần đang làm Y tá trưởng phụ trách, ông cũng có ít nhiều ảnh hưởng đến nữ sĩ bởi ông cũng là một người làm thơ với bút danh Tùng Khê, đã có nhiều bài thơ đăng báo và đã để lại một tập thơ nhan đề “Tùng Khê thi tập”. Còn Bích Khê cùng người bạn mở một trường tư thực đặt tên là Hồng Đức tại Phan Thiết và người chị Lê Thị Ngọc Sương tham gia việc quản trị nhà trường. Sau đó, bà bị mật thám Pháp bắt giải về giam ở Quảng Ngãi, vì trước đó bà đã từng hoạt động cách mạng ở đây, cùng với người em họ Lê Trọng Lào, là một trong những người cộng sản đầu tiên của Quảng Ngãi... Từ năm 1934, nữ sĩ Mộng Cầm gửi thơ đăng ở các báo “Trong khuê phòng”, “Công Luận” (Sài Gòn), lại là nơi Hàn Mặc Tử đang phụ trách trang Văn chương ở báo, hai người quen biết nhau từ qua lại. Một ngày thứ bảy sau đó, Hàn Mặc Tử đi xe lửa ra Phan Thiết và thuê một chiếc đò ra Mũi Né (vì lúc đó đường bộ có đoạn cát lún đi không được) gặp Mộng Cầm, được sự cho phép của người cậu lớn, hai người về Phan Thiết gặp người cậu nhỏ Bích Khê. Cũng từ đó Bích Khê và Hàn Mặc Tử quen nhau. Tiếp đến trong năm 1935, Hàn Mặc Tử thường xuyên ra Phan Thiết gặp gỡ Mộng Cầm bấy giờ được Bích Khê kèm cho dạy học tại trường Hồng Đức. Hai người thường dạo chơi và trao đổi chuyện thơ và chuyện đời, bài thơ đầu tiên Hàn Mặc Tử gửi cho Mộng Cầm lại là bài thơ Đường luật có nội dung cảm thán khi nghe Mộng Cầm kể chuyện dì Lê Thị Ngọc Sương bị bắt trong hoạt động cách mạng. Bài thơ có nội dung như sau:

*Yêu nước mà sao lại lỗi lầm
Có gì đề nặng chữ tình cầm
Ghen tuông trời hỡi đem đi giải
Yếu ớt ông đành bắt bỏ giam
Ôi lũ con đen nhìn bất nhẫn
Thương cô má đỏ cực vô vàng
Ai xuôi cố sự ra nông nổi
Mưa khóc lu bù, gió thổi than*

Đọc lại bài thơ này, chúng ta thấy hình thức bài thơ là thơ Đường luật song cách thể hiện, ngôn ngữ thơ đã muốn bút phá ra cái vỏ cũ để chuyển qua cái lãng mạn của buổi đầu thơ mới. Chúng ta cùng đọc lại một bài thơ hay trong giai đoạn “chuyển mùa” của nhà thơ Hàn Mặc Tử:

Đêm Khuya Ở Nhà Quê

*Lều tranh lạnh lẽo mất canh thâu,
Lạnh cỏ cây trời lạnh đến đâu...
Hé cửa nhìn trăng, trăng tái mặt,
Gài then thấp nển, nển rơi châu.
Chiêm bao bóng lẩn Dao Trì động,
Mường tượng hồn chơi thệ thủy cầm.
Năm ngón đường tơ ngời dậy bấm,
Gió quên than thở để quên sầu.*

Từ “thơ cũ” chuyển sang “thơ mới”, đó là một tất yếu của thơ ca Việt Nam đương thời, trong đó có Hàn Mặc Tử là một trong những người đi đầu. Còn nhớ buổi ban đầu Hàn Mặc Tử đến với thơ là làm thơ Đường luật với bút hiệu Minh Duệ Thi rồi Lệ Thanh, các bài thơ Đường đăng rải rác trên các báo và tập hợp thành “Lệ Thanh thi tập”. Năm 1936, Hàn Mặc Tử thấy mình nhuốm bệnh, từ giã Sài Gòn về lại Quy Nhơn, cùng với Chế Lan Viên lập “Trường thơ loạn”, có sự tham gia của Bích Khê; trong bước chuyển từ “thơ cũ” qua “thơ mới”, Hàn Mặc Tử cho ra đời tập thơ “Gái quê” tạo một tiếng vang trên thi đàn. Cũng từ thời điểm này, Bích Khê từ giã “thơ cũ”, để nhảy vào “thơ mới” (nghe đâu có sự nói khích của người bạn thi sĩ Hàn Mặc Tử), Bích Khê muốn vượt lên đi đến một cuộc “Duy tân” (tên một bài thơ nổi tiếng của ông) thật mạnh mẽ, sâu sắc và táo bạo đối với thi ca. Kết quả là sự ra đời của tập thơ “Tinh Huyết” vào cuối năm 1939, tập thơ đã được Hàn Mặc Tử đón nhận như “Một bông hoa lạ nở hương” (Tựa tập thơ “Tinh Huyết”). Rồi đến tập “Tinh Hoa”, nếu trước kia ảnh hưởng của phương Tây có phần mạnh hơn thì bây giờ yếu tố “Đông” trỗi dậy trong thi sĩ Bích Khê để tạo ra sự hài hòa trong nội dung cũng như trong hình thức. Đó là một cuộc trở về: trở về với những lối thơ truyền thống cùng những âm hưởng quen thuộc, nhưng cấu trúc không hoàn toàn như cũ; trở về với cách nghĩ, điệu cảm quen thuộc nhưng với một tâm trạng của con người thời đại mới (Điều này, theo tôi đến nay vẫn còn nguyên giá trị!).

Và người thầy Bích Khê chắc cũng có ảnh hưởng đến cô học trò Mộng Cầm. Từ năm 1937 bệnh tình ngày càng trở nặng, Hàn Mặc Tử lánh bệnh, không liên lạc thư từ gì với bạn bè, kể cả người thân nhất. Trong thời gian này cũng là lúc Mộng Cầm từ giã “mối tình thơ” để đi lấy chồng xây dựng gia đình êm ấm, trước đó nữ sĩ đã tâm sự cùng Hàn Mặc Tử “*Em nghĩ chúng ta sống như thế này thanh cao hơn, tôn giáo bất đồng chữ hiếu bắt buộc em phải nghe theo lời thân mẫu em*”. Về thơ, Mộng Cầm ở vào thời điểm đó cũng không thể theo cậu, theo các chàng thi sĩ bút phá như “Trường thơ loạn”, từ “thơ cũ” chuyển sang “thơ mới” nữ sĩ có bước êm ái nhẹ nhàng của một người phụ nữ làm thơ:

*Em đi đường em, anh đường anh
Tình nghĩa đôi ta chẳng trọn lành
Muốn gặp nhau chẳng trong giấc mộng
Xuân tình đành gọi nước non xanh*

...

*Lầu Ông Hoàng đây anh ở đâu?
Hồn xưa đi mất cánh gieo sầu*

Mây mù phủ kín vùng bình địa
Tháp cũ cắm hồn cuộc bể dâu
...
Vô tình lòng đã vương duyên tơ
Thể hiện tâm tư chẳng hững hờ
Lầu trắng gợi lại bao nhiêu mộng
Thi sĩ làm sao không ước mơ
...
Cho nên không thể nói không yêu
Mà nói rằng yêu, yêu rất nhiều
Trời đất ngập tràn thơ vĩnh biệt
Lòng em chan chứa biết bao nhiêu
...
Rồi có khi nào trong phút giây
Trăng lên khỏi núi, gió đùa mây
Thì anh nên nhớ người năm nọ
Xưa đã cùng anh những tháng ngày...

Trên đây là một số đoạn thơ trích trong các bài thơ của Mộng Cầm. Nữ sĩ Mộng Cầm (1917-2007) chầm rãi một đời thơ, trước bà có gửi đăng báo, song sau này lớn tuổi bà chỉ chép vào sổ tay, lại thêm bây giờ người ta chỉ tập trung khai thác tình tiết trong mối tình của bà với thi sĩ Hàn Mặc Tử, không ai nghĩ tới sưu tầm tập hợp để có một tuyển tập thơ mang tên nữ sĩ Mộng Cầm. Song tôi có suy nghĩ, chỉ với 2 bài thơ trích trên cũng đủ ghi danh nữ sĩ vào văn học sử chí ít tại địa phương Bình Thuận trong giai đoạn 1930 – 1945./.

Võ Ngọc Văn

Tài liệu tham khảo:

- Phan Thiết- Hàn Mặc Tử, Phạm Xuân Tuyền- Hội VHNT Bình Thuận 2005.
- Đôi nét về nhà thơ Bích Khê | Núi Ấn Sông Trà – <https://nuiansongtra.wordpress.com> › 2010/08/24

Nguồn: <https://hvhnt.binhthuan.gov.vn/News/tacgiatacpham/2022/01/721.aspx>

www.vietnamvanhien.org

VIỆT NAM VĂN HIẾN

www.vietnamvanhien.info

TỦ SÁCH VĂN HIẾN ONLINE VỚI HƠN 10700 TÁC PHẨM